

The Iranian Association of
Medical Law

The Bioethics and Health
Law Institute

The Evaluation of the Right to Health in Terms of Urban Construction

Seyed Mostafa Mirmohammadi Meybodi¹, Mohammad Reza Rahmat^{*1}

1. Law Faculty, Meybod University, Meybod, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Although individuals have full discretion in choosing how to build houses and other structures, this freedom of will should not conflict with public rights and harm the mental health of citizens. Humans are always interacting with the environment and behaving differently in different environments.

Method: This Article is Descriptive-Analytical and has been Prepared and Compiled by the Library Method, Using Phishing Tools.

Ethical Considerations: In order to organize this article, while observing the authenticity of the texts, honesty and fidelity have been observed.

Results: Studies show that the environment is important not only as a context in which mental disorders occur, but also in many cases in the form, manifestation and emergence of these feelings and actions. In this study, the mental health of individuals and environmental factors and constructions affecting it are examined and then the question is answered that what does public law in Iran support the mental health of individuals in the field of urban planning?

Conclusion: Various areas of public law show that the issue of citizens' mental health has been addressed through construction in the upstream documents with regard to its generality. But in ordinary laws this issue is scattered and sometimes in old laws. Therefore, it is necessary to write a centralized and up-to-date law on urban planning with emphasis on the rules of the right to health.

Keywords: Mental Health; Citizen; Public Law; Right to Health; Construction

Corresponding Author: Mohammad Reza Rahmat; **Email:** rahmat@meybod.ac.ir

Received: August 20, 2021; **Accepted:** January 23, 2022; **Published Online:** September 28, 2022

Please cite this article as:

Mirmohammadi Meybodi SM, Rahmat MR. The Evaluation of the Right to Health in Terms of Urban Construction. Medical Law Journal. 2022; 16(57): e39.

مجله حقوق پزشکی

دوره شانزدهم، شماره پنجاه و هفتم، ۱۴۰۱

Journal Homepage: <http://ijmedicalaw.ir>

تأملی بر حق بر سلامت از منظر ساخت و ساز شهری

سیدمصطفی میرمحمدی میبیدی^۱، محمدرضا رحمت^{۱*}

۱. گروه حقوق، دانشگاه میبد، میبد، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: هرچند که ساخت و ساز خانه‌ها و بسیاری از اماکن، از آزادی اراده افراد بهره‌مند خواهد بود، اما این آزادی در راستای حمایت از سلامت روانی شهروندان، توسط حقوق عمومی، مورد تحدید قرار گرفت است. یکی از علل این امر تأثیر وضعیت ساخت و ساز بر تأثیرگذاری بر سلامت روان شهروندان است. انسان همواره در تعامل با محیط بوده و در محیط‌های مختلف، رفتارهای متفاوتی را از خود بروز می‌دهد.

روش: این مقاله به صورت توصیفی - تحلیلی می‌باشد و با روش کتابخانه‌ای با بهره‌گیری از ابزار فیشبرداری تهیه و تدوین گردیده است.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش مقاله حاضر، ضمن رعایت اصالت منابع و اطلاعات، صداقت و امانتداری رعایت شده است. **یافته‌ها:** مطالعات نشان می‌دهد مکان نه فقط به عنوان بستری که ناهنجاری‌های روانی در آن رخ می‌دهد دارای اهمیت است، بلکه خود در بسیاری از موارد در شکل، بروز و ظهور این احساسات و افعال دخیل است. در این تحقیق سلامت روان افراد و عوامل محیطی و ساخت و ساز مؤثر بر آن را مورد بررسی و مطالعه قرار داده و سپس به این سؤال پاسخ داده خواهد شد که حقوق عمومی در ایران، چه حمایت‌هایی را از سلامت روان افراد در عرصه شهرسازی دارد.

نتیجه‌گیری: مطالعه حوزه‌های مختلف حقوق عمومی نشان می‌دهد که موضوع سلامت روان شهروندان از طریق ساخت و ساز، در اسناد بالادستی به فراخور کلی‌گویی آن مورد توجه است، اما در قوانین عادی این موضوع به صورت پراکنده و بعضاً در قوانینی قدیمی به چشم می‌خورد. از این رو تدوین یک قانون متمرکز و به روز در حوزه شهرسازی با تأکید بر قواعد حق بر سلامت ضروری است.

واژگان کلیدی: سلامت روانی؛ شهروند؛ حقوق عمومی؛ حق بر سلامت؛ ساخت و ساز

نویسنده مسئول: محمدرضا رحمت؛ پست الکترونیک: rahmat@meybod.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۰۳؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۷/۰۶

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Mirmohammadi Meybodi SM, Rahmat MR. The Evaluation of the Right to Health in Terms of Urban Construction. Medical Law Journal. 2022; 16(57): e39.

مقدمه

یکی از مسائلی که در ساخت و ساز شهری، مؤثر است مقوله فرهنگ و نیازهای اجتماعی است. نحوه ساخت و ساز به نوع ریشه در فرهنگ هر سرزمین داشته و از نحوه تفکر و نوع زیست یک ملت ناشی می‌شود (۱). از طرفی می‌توان مدعی شد که این ارتباط دوسویه بوده و به عبارت دیگر نحوه ارتباط عناصر معماری نیز بر رفتار انسان و فرهنگ جامعه مؤثر است. از این رو بناها و فضاها - هرچند ساخته دست بشر است - خود عاملی مؤثر در رفتار اجتماعی و فردی انسان است. در اینجا می‌توان به شباهت معماری و قواعد حقوقی پی برد. با این توضیح که فضای فیزیکی، به مانند حقوق، می‌تواند در تعیین و تقویت هنجارها مؤثر باشد. قواعد حقوقی، تنها ابزار بیان اصول و ارزش‌های جامعه نیستند، بلکه محیط فیزیکی نیز ممکن است بیانی از اهداف و اصول جامعه باشد (۲)، هرچند یکی از مهم‌ترین ابزارها در شکل‌دادن به هنجارهای اجتماعی حقوق است، اما موفقیت این ابزار منوط به آن است که به مردم شناسانده شود. در واقع مردم باید حقوق را بدانند و به آن پایبند شوند. این در حالی است که معمولاً با عدم گستردگی و فراگیر نبودن آموزش‌های حقوقی رو به رو هستیم. ابزار دیگر در انتقال هنجارهای اجتماعی، و مورد بحث در این تحقیق، معماری است. همه افراد بشر در طول زندگی خود با معماری در تماس مداوم هستند. معماری در زندگی مردم دارای قدرت تأثیر ناخودآگاه قوی است. معماری می‌تواند با فضاهای خود، حس نزدیکی یا دوری را در مردم ایجاد کند. همچنین می‌تواند احساس امنیت و راحتی را تقویت کرده یا اینکه بر شلوغی و روان‌پریشی افراد اجتماع بیافزاید. در حوزه روان‌شناسی محیطی، در مورد اینکه چگونه معماری می‌تواند تمایلات انسان را شکل دهد، بحث‌های زیادی صورت گرفته است. در این حوزه ویژگی‌هایی که به صورت آگاهانه یا ناخودآگاه تأثیر می‌گذارند، مورد توجه قرار می‌گیرد، البته در مورد پذیرش این یافته‌ها باید محتاط بود، زیرا معماری تنها یکی از چند عاملی است که بر رفتار افراد تأثیر می‌گذارد.

علاوه بر تعامل اجتماعی تأثیرگذار، معماری بر رفتار و دیدگاه‌ها نیز تأثیر می‌گذارد. برای مثال احساس شلوغ بودن باعث پرخاشگری در فرد می‌شود. «معماران می‌توانند احساس شلوغی را با اضافه کردن پنجره‌ها برای نور طبیعی بیشتر، استفاده از اتاق‌های چهار گوش (که احساس می‌شود بزرگ‌تر از اتاق‌های دایره‌ای هستند) و استفاده از رنگ‌های روشن برای رنگ‌آمیزی، کاهش دهند» (۳). زمانی که افراد فضای بیشتری احساس کنند، کمتر پرخاشگری می‌کنند. امروزه ثابت شده است که استفاده بهینه از عواملی مانند طبیعت، فضای سبز و رنگ مناسب، رفتار پرخاشگرانه را می‌کاهد.

روان‌شناسان پی برده‌اند که رنگ‌های مختلف بر رفتار و هیجانات تأثیر متفاوت می‌گذارد. به عنوان مثال، رنگ قرمز موجب میزان بالاتری از تهییج و انگیزش نسبت به رنگ‌های خنکی مانند سبز و آبی می‌شود. مطالعه دیگری نشان می‌دهد که افراد در راهروهایی که به رنگ قرمز یا نارنجی هستند، نسبت به افرادی که در راهروهایی با رنگ آمیزی خنک قرار می‌گیرند، سریع‌تر گام برمی‌دارند. مطالعه‌ای در زمینه تأثیر رنگ بر رفتار نشان داده است که زندانی‌هایی که در زندان‌های صورتی رنگ محبوس هستند نسبت به زندانی‌های دیگر کمتر باعث اغتشاش می‌شوند (۳).

در شش دهه‌ای که از عمر روان‌شناسی محیط می‌گذرد، پژوهشگران به نتایج زیادی درباره طراحی محیط و تأثیر آن بر رفتار انسان دست یافته‌اند. انسان محصول محیط، بیولوژی و تعامل این دو با هم است. عوامل فیزیکی گوناگون از قبیل سروصدا، آب و هوا و فضاهای محصور شده، به طور مداوم بر انسان تأثیر می‌گذارد (۴). بنابراین می‌توان محیط را یکی از عواملی دانست که نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری رفتار انسان دارد.

همانطور که می‌دانیم، حوزه محیط و رفتار به صورت عام و رفتارهای مجرمانه به صورت خاص، برآیند چند رشته است. از این رشته‌ها می‌توان به رشته‌های گوناگون علوم اجتماعی و طبیعی مانند روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، جغرافیا، زیست‌شناسی، مردم‌شناسی، جرم‌شناسی و نیز متخصصان رشته‌های کاربردی یا عملی مانند معماری، برنامه‌ریزی شهری و اجتماعی، طراحی

مدارک موجود بیانگر آن است که پاسخ‌های انسان نسبت به رنگ، دامنه فیزیولوژیکی وسیعی را به خود اختصاص می‌دهد. به عنوان مثال، رنگ قرمز سیستم عصبی انسان را با افزایش ضربان قلب، حرکات سیستم تنفسی و پلک‌زدن چشم، فشار خون و حتی با تأثیر بر روی امواج مغزی، تحریک می‌کند (۶). از طرفی دیگر، رنگ آبی، رنگ آرامش‌بخشی است که به کاهش فشار خون، تنظیم سیستم تنفس چشم کمک می‌کند. در مکان‌های متفاوت، از رنگ‌ها به منظوره‌های متفاوتی استفاده می‌کنند. به عنوان مثال، صورتی رنگی است که نتایج قابل توجهی را به بار می‌آورد. تحقیقات در دانشگاه جان هاپکینز نشان داده‌اند که رنگ صورتی در افراد باعث توقف اشتها شده و نیاز به غذا خوردن در حالت‌های فشار و استرس را کاهش می‌دهد (۷). رستوران‌ها از رنگ قرمز، جهت بالا بردن زمان و سرعت غذا خوردن و خروج سریع مشتریان از رستوران استفاده می‌کنند. در مدارس، کتابخانه‌ها، مراکز تحقیقاتی و... می‌توان از رنگ‌های گرم و ملایم مانند رنگ هلویی جهت بالا بردن فعالیت‌های ذهنی انسان استفاده کرد (۸). از رنگ‌های سرد ملایم مانند رنگ سبز یا رنگ‌های آکواریومی می‌توان جهت افزایش حرکات جسمانی بدن به خصوص در سالن‌های ژیمناستیک استفاده نمود (۸).

در گذشته به مدت طولانی از رنگ‌های ملایم و آرام در کارخانجات، مدارس ساختمان‌های اداری و دولتی استفاده می‌کرده‌اند، در حالی که مطالعات نشان داده است که استفاده از چنین رنگ‌هایی برای مکان‌هایی که افراد مدت طولانی را در آن سپری می‌کنند، میزان فعالیت و تحرک افراد را کاهش می‌دهد و باعث افسردگی آن‌ها می‌شود. تجربه نشان داده است که استفاده از رنگ‌های زنده، سبب بالا رفتن روحیه کارگران، بیماران و کاهش پریشانی خیال آن‌ها می‌شود (۹).

«دانشمندان در مورد رنگ‌ها و شدت نور تحقیق کرده و دریافته‌اند که رنگ‌ها در افراد احساسات مختلفی را ایجاد می‌کنند. آن‌ها از این خاصیت استفاده کرده و بحث رنگ درمانی را مطرح می‌کنند. متخصصان رنگ‌درمانی، از رنگ‌ها جهت متعادل کردن انرژی بدن استفاده کرده و از نظر فیزیکی،

داخلی، طراحی فضاهای اداری و طراحی منظره اشاره کرد. از آنجا که «انسان بیش از هر موجود دیگری محیط خود را تغییر می‌دهد و می‌تواند با استفاده از اصول طراحی همچون زیبایی‌شناسی، مهندسی و هماهنگ‌شدن با نیازهای فرهنگی، محیط خود را متناسب‌تر و راحت‌تر بسازد» (۵). با شناخت تأثیر محیط بر انسان و استفاده از علوم مختلف، می‌توان اقدام به طراحی مناسب کرد. در ادامه به بررسی و مطالعه عامل‌های معماری و شهرسازی مؤثر بر سلامت روانی شهروندان پرداخته و تأثیر آن‌ها را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم.

روش

این مقاله به صورت توصیفی - تحلیلی نگارش گردیده و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و با ابزار فیشبرداری تهیه و تدوین شده است.

یافته‌ها

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد مکان نه فقط به عنوان بستری که ناهنجاری‌های روانی در آن رخ می‌دهد دارای اهمیت است، بلکه خود در بسیاری از موارد در شکل، بروز و ظهور این احساسات و افعال دخیل است. از سوی دیگر علیرغم اهمیت موضوع سلامت روان شهروندان، مقررات ساخت و ساز تا حدودی به این بحث به صورت کلی‌گویی پرداخته است.

بحث

۱. تأثیر فاکتورهای ساخت و ساز بر سلامت روان شهروندان
 ۱-۱. رنگ: یکی از جنبه‌های مهم زندگی شهر است. حقیقت این است که تصور دنیایی بدون رنگ برای هیچ یک از ما ممکن نیست. در محیط شهری رنگ را در همه جا می‌توان دید، در بدنه و نمای ساختمان‌ها، پوشش بام، کف‌سازی‌ها، مبلمان شهری، فضای سبز، خودروها و... در جوامعی که رنگ‌های تیره و کدر غالب است، رفتار مردم در مقایسه با شهرهایی که از رنگ‌های تند و شاد استفاده گردیده است، متفاوت می‌باشد.

بتواند باعث افزایش آسایش شهروندان و ارتقای کیفیت تعامل میان آن‌ها باشد. این مهم می‌تواند باعث ایجاد رفتارهای مثبت در شهروندان گردد. به این طریق می‌توان از بروز بسیاری از ناهنجاری‌ها که گاه در قالب جرم نمود پیدا می‌کند، جلوگیری نمود. افزایش این تعاملات اجتماعی با ایجاد فضاهای قابل دفاع، تأثیر مستقیم و بلافاصله‌ای در جلوگیری از وقوع جرم خواهد داشت. صاحب‌نظران معتقدند در هر یک از فضاهای شهری چه در سطح کلان (شهر یا منطقه) و چه در سطح خرد (نقاط مسکونی)، زیبایی‌بخشیدن به طرح و ایجاد مبلمان شهری مناسب و کارآمد می‌تواند تأثیر مطلوبی در ذهن شهروندان و رفتارهای آنان داشته باشد (۱۲).

فضاهای شهری باید به گونه‌ای باشند که شهروندان به راحتی آن را درک کرده و بتوانند با شهر ارتباط برقرار کنند و از این طریق ریشه‌های تاریخی و فرهنگی خود را دریابند. برای رسیدن به این مسأله باید بدانیم هرگونه فعالیت انسان و پیشرفت و ترقی او منوط به وجود و استمرار فضا و محیطی مناسب جهت زندگی و زیستن است. با این وجود در بسیاری از شهرها، سیاست‌ها و طرح‌های توسعه شهر با مطالعات زیست محیطی و ایجاد الگوی مناسب جهت مهیا نمودن شرایط مطلوب انسانی و حفظ آرامش روانی شهروندان، هماهنگ نیست. در بسیاری از طراحی‌های شهری، طراحی فیزیکی بر طراحی انسانی ترجیح داده شده است (۱۳). از این رو عدم توجه به جنبه‌های انسانی در طراحی و معماری فضاهای شهری (اعم از فضاهای سبز، ساختمان‌ها، خیابان‌ها، پارک‌ها، معابر، میدان‌ها، مغازه‌ها و سایر فضاهای شهری) باعث شده که در شهرها بیش از پیش سلامت روانی و اجتماعی ساکنین در معرض آسیب باشد. به عنوان نمونه «Newman و Coleman مطرح می‌کنند که بلوک‌های مسکونی مرتفع، مکان‌های نامناسبی برای زندگی هستند. همچنین در برخی موارد آن‌ها «مناطق پشت صحنه» خوبی، برای روی آوردن به تبهکاری و سایر خشونت‌ها را هستند» (۱۴). اختلالات روحی - روانی در شهرها تنها به دلیل افزایش جمعیت شهرها و ذات پدیده شهرنشینی نیست، بلکه گسستگی پیوند انسان‌ها با طبیعت را می‌توان از عوامل مهم در بروز این اختلالات دانست. جهت

احساسی، روحی و روانی فرد را متعادل می‌سازند. نورهای رنگی، منشورها، پارچه‌های رنگی برخی از تسهیلاتی هستند که در رنگ درمانی به کار می‌روند. به عنوان مثال، آن‌ها کودکان ناسازگار و دارای حالت تهاجمی را در کلاس‌هایی به رنگ آبی قرار داده و مشاهده کردند که حالات تهاجمی آن‌ها به شدت کاهش یافت. آمار جالب دیگری که وجود دارد در مورد پل‌های عابر پیاده شهر لندن است. وقتی پل‌های لندن را که قبلاً سیاه رنگ بودند، به رنگ آبی درآوردند، آمار خودکشی در این شهر ۵۰ درصد کاهش یافت» (۲).

مدیریت رنگ در طراحی ساختمان و به خصوص در شهرسازی چیزی است که نباید از نظر دور داشت. آنچه در بررسی این مسأله اهمیت می‌باید این است که در سیمای رنگی شهر، رنگ انواع تبلیغات و تابلوهای شهری، راهنمایی و رانندگی، رنگ پوشش افراد، رنگ خودروها و تغییر فصول بسته به موقعیت جغرافیایی هر شهر، بناها، کف، و دیگر عناصر شهری ثابت نیز دخیل می‌باشند (۱۰). از این رو همواره در تعیین سیمای رنگی مناسب شهر، باید میان تصمیم‌گیری ارگان‌های مسئول در مورد رنگ عناصر هماهنگی به عمل آید. در طراحی شهری، طراح باید عناصر اصلی شهر، نواحی، مسیرها، گره و لبه‌ها را شناسایی کند و بر مبنای بررسی دقیق رنگ‌های محلی در محیط، طرح جامع رنگی شهر را تهیه نماید. برای تهیه سیمای رنگی یک شهر باید ابتدا نقشه رنگی شهر تهیه شود. این نقشه باید جامع و قابل اجرا بوده و از قوانین هماهنگی رنگ‌ها تبعیت کند. همچنین در انتخاب رنگ‌ها باید هویت، سلايق و فرهنگ مردم مورد توجه قرار گیرد. نقشه رنگی شهر باید در چهار سطح شهر یا منطقه، خیابان یا میدان، بناهای منفرد و جزئیات بناها از قبیل پنجره‌ها، تزئینات، مبلمان شهری و... مورد مطالعه قرار گیرد (۱۱).

۱-۲. **زیبایی طراحی:** امروزه توجه به این نکته که فضاهای شهری صرفاً محل تردد شهروندان از محل سکونت به محل کار و یا تنوع نبوده، بلکه مکان‌هایی برای حضور مردم و تعامل اجتماعی آن‌ها است، در طراحی شهری حائز اهمیت است. بنابراین طراحی فضاهای شهری باید به نحوی صورت گیرد که

می‌کنند. تنه این درختان و شاخه‌های سنگین نیز باعث انحراف صدا می‌شوند (۱۶).

۳-۱. **مصالح طراحی و ساخت:** در مورد ساختمان‌های بلند مسکونی، علاوه بر توجه به مسائل فنی پیچیده‌ای که از اهم آن‌ها می‌توان به مقاومت در برابر زمین‌لرزه، آتش‌نشانی، ایمنی سازه‌ها، محاسبات زیربنایی مانند آبرسانی، فاضلاب، مصرف انرژی، مسائل ترافیکی اشاره کرد. پیامدهای دیگری نیز وجود دارد که ضرورت توجه به آن‌ها از سوی طراحان و بهره‌برداران اجتناب‌ناپذیر است، از جمله مهم‌ترین این پیامدها تبعات زندگی خانواده‌ها در محیط‌های بسته‌ای است که با دیوارهای بتنی محصور شده‌اند (باکس بتنی).

«تحقیقات علمی، بیولوژی، طبی، روانکاو که از جانب فیزیکدانان به وضوح در مورد فولاد و بتن و... انجام شده، حاکی از ثبات تغییرات در حوزه‌های الکتریکی طبیعی است که روی ساکنین این قبیل خانه‌ها اثرات سوء باقی می‌گذارد. طیف الکتریکی از مصالحی که وزن مخصوص آن بیش از $\Delta=1800\text{kg/m}^3$ باشد، عبور نمی‌کند. بنابراین طیف الکتریکی از بتن آرمه که وزن مخصوص آن $\Delta=2400\text{kg/m}^3$ می‌باشد، عبور نمی‌کند. این نوع تأسیسات بر اساس طرز زندگی و وضعیت انسان‌ها شدت و ضعف پیدا می‌کند، ولی به هر حال برای سلامتی مضر هستند. بر مبنای تحقیقات پزشکی تنش‌های شدید از قبیل سردرد، اختلالات عصبی، افسردگی، روماتیسم‌های دردناک، درد مفاصل، پوکی استخوان و نرمی استخوان، اختلالات در گردش خون و... از عوارض هستند که سلامت و آرامش ساکنین بتنی را بیشتر از حد متوسط مورد هجوم قرار می‌دهد» (۱۷).

طبق آمار گرفته‌شده از شهرک‌های بزرگ جهان (۱۸)، در آپارتمان‌های بلندمرتبه این نوع اثرات روانی به ویژه بر روی جوانان روز به روز رو به افزایش است. در این مجتمع‌های مسکونی به خصوص در راهروها و قسمت‌های مشترک، معمولاً نور کافی وجود ندارد و رطوبت گاه به ۸۰-۷۰ درصد می‌رسد. در چنین شرایطی نوعی قارچ بسیار ریز خطرناک تولید می‌شود که برای سلامتی افراد ساکن و یا کارکنان چنین

ایجاد این پیوند، طراحان شهری می‌توانند در کنار گسترش فیزیکی، به جنبه‌های انسانی طراحی از طریق ایجاد فضاهای سبز در شهرها بپردازند.

«فضای سبز شهری، به مجموعه فضاهای آزاد و سبز موجود در داخل محیط‌های شهری که دارای اهداف مشخص و عملکردهای معین است اطلاق می‌شود» (۱۵). این فضاها می‌توانند شهروندان را از مشکلات زندگی شهری دور کرده و در به دست آوردن آرامش حتی برای زمانی کوتاه، یاری بخشند. این فضاها علاوه بر ایجاد آرامش در افراد، سبب افزایش روحیه جمعی آنان نیز می‌شوند. «در ایران علیرغم اهمیت فضای سبز در شهرها، بسیاری از مسئولان شهری نسبت به آن بی‌توجه‌اند تا آنجا که برخلاف استاندارد سرانه ۲۵ متر مربع فضای سبز، این میزان در برخی از شهرها به ۲ تا ۳ متر می‌رسد» (۱۵). بنابراین مشاهده می‌شود که با یک تغییر و برنامه‌ریزی ساده می‌توان محیط شهر را محیطی مطلوب در ذهن و روان شهروندان قرار داد. به این ترتیب آن‌ها گرایش بیشتری به ماندن در خیابان‌های شهر خواهند داشت. این امر که باعث افزایش تعاملات اجتماعی و افزایش تعلق خاطر شهروندان به محیط شهری خود می‌شود. احساس تعلق خاطر افراد به محیطشان می‌تواند از عوامل بسیار مؤثر در پیشگیری از وقوع جرم باشد.

از فضاهای سبز عمومی علاوه بر کارکرد فوق می‌توان در کاهش آلودگی صوتی نیز بهره جست. به طور کلی صداهایی که شنیدن آن‌ها سبب آزاردگی و به هم خوردن آرامش انسان شود، آلودگی صوتی نامیده می‌شود. درختان مختلف به حسب اندازه برگ، تراکم شاخ برگ و ارتفاعشان بر روی آلودگی صوتی مؤثرند و به عنوان یک مانع ارزان و کارآمد در راه کاهش آلودگی صوتی می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند. اصولاً هر قدر ارتفاع درخت و تراکم توده‌ای بیشتر باشد، اثر کاهش آلودگی صوتی را بهتر انجام می‌دهد. بنابراین درختان پهن برگ در مقایسه با درختان سوزنی به دلیل سطح وسیع شاخ و برگ تأثیرات بیشتر و بهتری دارند. شاخ و برگ درختان به دلیل قابلیت انعطاف و نرمش و صاف بودن، صدا را جذب

از جمله مهم‌ترین این متغیرها ساخت و ساز شهری است که بدون تردید در صورت رها بودن و ضابطه‌مند نشدن آن آسیب‌های جدی به سلامت روان شهروندان وارد خواهد شد، چراکه سلايق افراد بسیار متفاوت است و چنانچه توازن، اعتدال و رعایت شاخص‌های علمی و فنی در تنوع و تکثر ساخت و سازها مورد توجه قرار نگیرد، با نوعی هرج و مرج و آنازشی مواجه خواهیم شد که طبعاً این درهم‌ریختگی، پریشانی روان شهروندان را در پی خواهد داشت.

مروری بر هنجارهای حقوقی مختلف کشورمان در این خصوص نشان می‌دهد که اگرچه در اسناد بالادستی به اقتضای «کلیت» بایدها و نبایدهای مندرج در آن، می‌توان مواردی از توجه حقوق عمومی به این مسأله را پیدا کرد، لکن در سایر اسناد حقوقی نظیر قانون عادی و مقررات اجرایی، اشاره‌ای به این معنا یافت نمی‌شود و در خصوص اهداف، صلاحیت‌ها و ضوابطی که برای ساخت و ساز شهری در نظر گرفته شده است، علل و عوامل روانی مورد اشاره قرار نگرفته است.

لازم به ذکر است در حقیقت قوانینی که از منظر قوانین کلی و اسناد بالادستی مورد اشاره و تفسیر قرار خواهند گرفت، قابلیت تعمیم به سایر موضوعات همچون نحوه ساخت محیط‌های اداری برای حفظ سلامت روانی کارمندان و ارباب رجوع، نحوه ساخت محیط‌های ورزشی برای حفظ سلامت تماشاگران و ورزشکاران و... را نیز دارد؛ محیط‌هایی که می‌توان در تفکیک محیط به شهری و مسکونی، در زمره محیط‌های شهری قرار داد.

در این بخش ابتدا به تبیین آن دسته از اصولی قانون اساسی که دلالت بر موضوع مورد بحث دارند خواهیم پرداخت و در ادامه موارد مرتبطی که در سیاست‌های کلی نظام ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری به آن اشاره رفته است، مورد مطالعه قرار خواهد گرفت.

۲-۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: قانون اساسی هر کشور نوعاً واجد احکام کلی است و به حکم قراردادن در رأس سلسله مراتب هنجارهای حقوقی از بیان جزئیات معاف

ساختمان‌هایی خطرناک است و باعث بروز اختلالاتی از قبیل سرگیجه، کم‌حوصلگی، ناراحتی‌های عصبی، تنگی نفس، استفراغ، کم‌سوئی چشم‌ها می‌شود. همچنین استفاده از دیوارهای شیشه‌ای که در برخی از برج‌ها و آپارتمان‌ها متداول است، باعث ایجاد نوعی آلودگی نوری به نام «Light Pollution» می‌شود.

۲. توجه به حق بر سلامت در ساخت و ساز شهری: از میان حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، حق بر سلامت یا حق بر خورداری از سلامتی، یکی از حقوق بنیادین بشری شناخته شده است. حق بر سلامت در پیوندی ناگسستنی با حق حیات قرار دارد و از سوی دیگر با حق بهداشت و تأمین اجتماعی گره خورده است. علاوه بر این، حق بر محیط زیست سالم که در نسل سوم حقوق بشر قرار دارد نیز از سرچشمه حق بر سلامت سیراب می‌شود. حق بر سلامت به منزله حقی از حقوق بشر در اسناد ملی و بین‌المللی جایگاه والایی دارد و می‌توان آن را از اصول کلی پذیرفته‌شده در نظام‌های حقوقی توسعه‌یافته محسوب نمود (۱۹). به همین دلیل است که این حق در اسناد مختلف حقوقی بین‌المللی، از جمله در اساسنامه سازمان جهانی بهداشت (WHO)، بند ۱ ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر و همچنین بندهای ۱ و ۲ از ماده ۱۲ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مورد حمایت قرار گرفته است.

بدون تردید دولت‌ها قادر نیستند به طور کامل، سلامتی روحی و جسمی افراد را تضمین نمایند، اما آن‌ها دست کم می‌توانند شرایطی را فراهم آورند که طی آن سلامتی افراد مورد حمایت قرار گیرد. به عبارت دیگر سلامت روان شهروندان از آن درجه از اهمیت برخوردار است که اجزای مختلف حکومت‌ها نمی‌توانند نسبت به آن بی‌تفاوت باقی بمانند و قطعاً متغیرهایی که روح و روان جمع قابل‌اعتنایی از شهروندان را به چالش می‌کشد. در واقع حقوق عمومی را تحت‌الشعاع قرار داده است و دولت با ابزارهای حاکمیتی متعددی که در اختیار دارد در این موارد بایستی ورود کند و از حقوق عمومی صیانت نماید.

گیرند، خیلی سخت‌تر می‌توانند مراتب کمال را طی کنند به نسبت آن‌ها که در شهری با معماری متناسب با روان انسان ساخته شده باشد.

۲-۱-۲. اصول قانون اساسی: قانونگذار اساسی کشورمان در بند اول از اصل سوم قانون اساسی کشورمان مقرر داشته: «دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است... همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد: ۱- ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی...».

در محیطی که ساخت و ساز نامتوازن و ازهم‌گسیخته‌ای داشته باشد، قطعاً فضا برای رشد فضایل اخلاقی نامساعد خواهد بود و از این رهگذر افرادی که به لحاظ اخلاقی نشو و نمای بایسته‌ای نداشته باشند، کم‌احتمال نیست که به لحاظ سلامت روان هم با نقصان مواجه باشند، لذا به نظر می‌رسد یکی از مصادیق تکلیف دولت در ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی آن است که ساخت و ساز شهری را به گونه‌ای سامان دهد که مخاطرات کمتری را متوجه سلامت روان عموم شهروندان نماید.

همچنین در اصل بیست و دوم قانون اساسی، مقرر شده که «حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز کند.» پرواضح است هر اقدامی که در ساخت و ساز شهری باعث به خطر افتادن حقوق، حیثیت، جان، مال، مسکن و شغل اشخاص گردد، مشمول حکم مندرج در این اصل خواهد بود و نقض هر کدام از مؤلفه‌های مذکور در اصل بیست و دوم، امکان به خطر انداختن سلامت روان شهروندان را هم به دنبال خواهد داشت. به عنوان نمونه وقتی در ساخت و ساز شهری حریم خصوصی شهروندان نادیده گرفته می‌شود، طبعاً حیثیت و در مواردی مسکن آنان تحت‌الشعاع قرار خواهد گرفت و این مسائل، بسیاری اوقات بیش از آنکه تأثیری بر جسم افراد داشته باشد، بر سلامت روحی و روانی آنان اثر منفی بر جای خواهد گذاشت.

است. مقوله سلامت روان در ساخت و ساز شهری نیز از این قاعده مستثنی نیست، لذا اگرچه اشاره مستقیمی به این مسأله در خلال اصول مختلف قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مشاهده نمی‌شود، اما قطعاً این مسأله مشمول کلیت برخی احکام مندرج در این سند برتر قرار خواهد گرفت که در ادامه به آن‌ها اشاره خواهیم نمود.

۲-۱-۱. مقدمه قانون اساسی: در اینکه آیا مقدمه قانون اساسی - که نوعاً واجد توصیف از مسائل مختلف است - دارای اعتبار حقوقی است یا خیر اختلافاتی وجود دارد، اما بیشتر صاحب‌نظران در این تردیدی ندارند که دیباچه قانون اساسی، حداقل به عنوان مفسر قانون اساسی واجد اعتبار بالایی است (۲۰)، لذا از این حیث این بخش از قانون اساسی کشورمان را نیز مورد توجه قرار می‌دهیم.

در قسمتی از این مقدمه آمده: «رسالت قانون اساسی این است که ... شرایطی را به وجود آورد که در آن انسان با ارزش‌های والا و جهان شمول اسلامی پرورش یابد» و در قسمتی دیگر آورده: «هدف از حکومت، رشد دادن انسان در حرکت به سوی نظام الهی است (و الی الله مصیر) تا زمینه بروز و شکوفایی استعدادها به منظور تجلی ابعاد خداگونگی انسان فراهم آید (تخلقوا باخلاق الله)».

حمایت حقوق عمومی از یک نهاد، زمانی معنا دارد که حکومت و ابزار قدرتمند در دست او - یعنی قانون - به صیانت از آن برخیزد. در مقدمه قانون اساسی همانطور که دیدیم، رسالت و هدف حکومت و قانون اساسی، «ایجاد شرایط مناسب برای پرورش ارزش‌های والا و جهان‌شمول اسلامی و نیز رشد دادن انسان در حرکت به سوی نظام الهی جهت بروز و شکوفایی استعدادهای انسانی» قلمداد شده است.

«ایجاد شرایط مناسب» جهت رشد و کمال انسان واجد مؤلفه‌های متنوعی است، اما قطعاً یکی از مهم‌ترین آن‌ها فراهم ساختن فضای محیطی سازگار با روح و روان و فطرت خداجوی انسان‌ها است. بر اساس آموزه‌های جرم‌شناسی می‌توان ادعا کرد که اگر شهروندان در جغرافیایی ناهمگون و توأم با تضادهای متعدد در حوزه ساخت و ساز شهری قرار

همچنین مطابق با اصل چهلم قانون اساسی، «هیچ کس نمی‌تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.» در شهرسازی و مقررات مربوط به آن، هم دولت و هم شهروندان دارای حقوقی هستند که مطابق با آن قادر خواهند بود به ساخت و ساز بپردازند، اما گاهی اعمال این حق، ممکن است با حقوق و منافع سایر شهروندان در تعارض قرار گیرد و احداث بناها و معابر به گونه‌ای انجام گیرد که سلامت روان افراد را تحت‌الشعاع قرار دهد؛ در این موارد حاکمیت علاوه بر آنکه مکلف است وفق قاعده فقهی «لاضرر» و حکم عام این اصل از قانون اساسی عمل کند و مانع از اضرار به سلامت روان عموم شهروندان توسط افراد شود، خود نیز حق ندارد که با احداث ابنیه و شوارع مختلف این حق را نادیده بگیرد. این نکته‌ای است که به نوعی در بند ۵ اصل چهل و سوم قانون اساسی هم تکرار شده و قانونگذار اساسی یکی از پایه‌های اقتصاد جمهوری اسلامی ایران را «منع اضرار به غیر» معرفی کرده است.

البته نمی‌توان انکار کرد که برخی پروژه‌های عمران شهری، اگرچه در سلامت روانی برخی شهروندان تأثیر منفی دارند، اما به لحاظ آنکه منافع زیادی را برای عموم شهروندان ایجاد می‌کند نمی‌توان از حاکمیت توقع مقابله با این نوع پروژه‌ها را داشت، چراکه در این صورت حق طیف گسترده‌تری از شهروندان تضییع خواهد شد؛ به عنوان نمونه وقتی یک آزادراه ساخته می‌شود ممکن است بهترین مسیر برای احداث آن در مناطقی باشد که منازل مسکونی برخی از شهروندان قرار دارد. باید قبول کرد که زیر ترافیک‌رفتن این آزادراه به لحاظ آلودگی صوتی و هوایی که ایجاد می‌کند به طور مستقیم بر سلامت روان ساکنان منطقه اثر منفی بر جای خواهد گذاشت، اما با فرض اینکه راه جایگزین معقولی وجود نداشته باشد، دولت منطقاً قادر نیست به دلیل چنین معضلی از احداث آزادراه صرف نظر نماید، اگرچه این به منزله نفی لزوم تمهید راه‌کارهای جبرانی توسط دولت نیست.

از جمله موارد دیگری که به نوعی بیانگر حمایت حقوق عمومی از سلامت روان در ساخت و سازهای شهری محسوب می‌شود، می‌توان به اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری

اسلامی ایران اشاره نمود. در این اصل مقرر شده: «در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آنکه با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.»

بدون تردید یکی از مهم‌ترین متغیرهای اجتماعی مؤثر بر سلامت روان شهروندان یک جامعه، محیط زیست آن جامعه است و هر چه قدر تخریب‌ها و آلودگی‌های زیست محیطی - اعم از آلودگی هوا، آب و خاک و همچنین آلودگی‌های صوتی، بصری، مغناطیسی و... - بیشتر باشد، احتمال ابتلای افراد به بیماری‌های مختلف روحی و روانی بیشتر خواهد شد. ساخت و سازهای شهری در این عرصه تأثیر چشم‌گیری دارد و بسیاری از انواع تخریب محیط زیست که در اطراف ما رخ می‌دهد به طور مستقیم ناشی از این اقدامات است. از همین رو قانون اساسی کشورمان با تأکید بر این حقوق بین نسلی، سعی در الزام حاکمیت به حفظ محیط زیست دارد تا از مزایای متعدد محیط زیست سالم - از جمله سلامت روان شهروندان - صیانت نماید.

۲-۲. سیاست‌های کلی نظام: سیاست‌های کلی نظام از مصادیق احکام حکومتی محسوب شده و برای تمامی دستگاه‌های اجرایی کشور الزام‌آور است. ضرورت تعیین این سیاست‌ها از سوی مقام معظم رهبری در بند اول از اصل یکصد و دهم قانون اساسی کشورمان تصریح شده است. این سیاست‌ها چارچوب و جهت‌گیری کلی حرکت قوا و نهادهای حکومتی را در عرصه‌های مختلف مشخص می‌کند (۲۱). تاکنون بیش از ۵۰ مورد از سیاست‌های کلی نظام توسط رهبری منتشر و ابلاغ شده است و همان‌گونه که اشاره شد، اشخاص حقوقی عمومی موظف به رعایت احکام مندرج در این اسناد هستند و نظارت بر اجرای این سیاست‌ها نیز مطابق با تفویض اختیار صورت‌گرفته از سوی مقام معظم رهبری بر عهده مجمع تشخیص مصلحت نظام است.

را مدیریت و کنترل نمایند و مانع از انجام آن دسته از اقداماتی شوند که از جنبه روانی شهروندان را مورد تهاجم قرار می‌دهد.

۲-۲-۲. سیاست‌های کلی نظام در امور «شهرسازی»: در تاریخ ۲۹ بهمن سال ۱۳۸۹ مقام معظم رهبری، سیاست‌های کلی نظام در امور شهرسازی را ابلاغ نمودند. برخی از بندهای این سیاست‌های کلی - خصوصاً بند دوم آن - به نحوی با موضوع پژوهش پیش رو در ارتباط است؛ در این بند یکی از تکالیف مسئولان ذی‌ربط این‌گونه مقرر شده است: «۲- تعیین ابعاد کالبدی شهرها در گسترش افقی و عمودی با تأکید بر هویت ایرانی - اسلامی و با رعایت ملاحظات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، امنیتی، حقوق همسایگی و امکانات زیربنایی و الزامات زیست‌محیطی و اقلیمی.»

از آنجا که یکی از مهم‌ترین ملاحظات اجتماعی در گسترش افقی و عمودی شهرها مسأله سلامت روان شهروندان می‌باشد، مطابق با این بند از سیاست‌های کلی نظام در امور شهرسازی، حاکمیت نمی‌تواند نسبت به ملاحظات اجتماعی و از جمله سلامت روان شهروندان بی‌تفاوت باقی بماند. بنابراین دولت‌مردان موظف هستند در قوانین و مقرراتی که درباره شهرسازی به تصویب می‌رسانند، مسأله سلامت روان شهروندان را نیز مورد توجه قرار دهند و از تصویب هر مقرره‌ای که این ملاحظه مهم اجتماعی را تهدید کند، بپرهیزند.

۲-۳. قوانین عادی و مقررات اجرایی: در مطالعات تخصصی روان‌شناسی مؤلفه‌های محیط شهری مؤثر بر سطح سلامت روانی شهروندان احصا شده است که از جمله می‌توان به سر و صدا، ازدحام و شلوغی، آلودگی هوا، نزدیکی به طبیعت و بهره از عناصر طبیعی، شامل حضور گیاهان و فضای سبز، استفاده از مصالح طبیعی همچنین دسترسی به نور طبیعی روز، نظافت و آراستگی محیط، دسترسی به امکانات، تجهیزات و خدمات شهری و... اشاره نمود (۲۲).

مروری بر قوانین و مقررات مرتبط با مسکن و شهرسازی کشورمان نشان می‌دهد که اگرچه به صورت مستقیم ارتباط شهرسازی و سلامت روان مورد تصریح قانونگذار قرار نگرفته

با بررسی سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری در خصوص موضوع این پژوهش، دو مورد از آن‌ها دارای ارتباط بیشتری هستند: ۱- سیاست‌های کلی نظام سلامت؛ ۲- سیاست‌های کلی نظام در امور «شهرسازی».

۲-۲-۱. سیاست‌های کلی نظام سلامت: با نگاهی به سیاست‌های کلی نظام سلامت که در ۱۸ فروردین ۱۳۹۳ توسط مقام معظم رهبری ابلاغ گردید، می‌توان حمایت از سلامت روان شهروندان در ساخت و سازهای شهری را - به خصوص در بندهای دوم و سوم آن - استنتاج نمود. در بند دوم این سیاست‌ها آمده:

«۲- تحقق رویکرد سلامت همه‌جانبه و انسان سالم در همه قوانین، سیاست‌های اجرایی و مقررات با رعایت:

... ۲-۳- کاهش مخاطرات و آلودگی‌های تهدیدکننده سلامت مبتنی بر شواهد معتبر علمی؛ ۴-۲- تهیه پیوست سلامت برای طرح‌های کلان توسعه‌ای...»

از یک منظر، تأکید این سند حقوقی بر سلامت همه‌جانبه شهروندان - از جمله سلامت روانی - از طریق کاهش مخاطرات تهدیدکننده سلامت بیانگر آن است که رویکرد قانونگذار و مجریان در ساخت و سازهای شهری باید به گونه‌ای باشد که کم‌ترین مخاطرات و آلودگی‌های روانی را ایجاد کند و از طرفی آنان موظفند برای تحقق این هدف «پیوست سلامت» تهیه نمایند تا به این وسیله با ابعاد مخاطره‌آمیز ساخت و سازهای شهری بر سلامت روانی مقابله شود.

در بند سوم این سیاست‌های کلی نیز به مسأله سلامت روان اشاره و مقرر شده: «۳- ارتقای سلامت روانی جامعه با ترویج سبک زندگی اسلامی - ایرانی، تحکیم بنیان خانواده، رفع موانع تنش‌آفرین در زندگی فردی و اجتماعی، ترویج آموزش‌های اخلاقی و معنوی و ارتقای شاخص‌های سلامت روانی.»

در این بند حاکمیت موظف شده تا موانع تنش‌آفرین در زندگی فردی و اجتماعی شهروندان را رفع نمایند، لذا دست‌اندرکاران هر سه قوه مکلفند در راستای حذف موانع دستیابی به سلامت روان شهروندان، ساخت و سازهای شهری

است، اما مؤلفه‌های فوق‌الذکر بعضاً مورد توجه بوده و دولت برای تضمین مراعات برخی از آن‌ها در ساخت و ساز شهری، بخش‌های مختلف جامعه را ملزم به هنجارهای قانونی نموده است که در ادامه به برخی از این قوانین و مقررات اشاره می‌شود:

۱-۳-۲. **برنامه‌های توسعه پنج ساله:** با نگاهی به قوانین پنج ساله توسعه این نتیجه حاصل می‌شود که در برخی از این قوانین به مؤلفه‌های شهرسازی مؤثر در سلامت روان شهروندان، اشاره شده است، از جمله اینکه در بند «ب» ماده ۱۳۷ قانون برنامه سوم توسعه مقرر شده به منظور هویت‌بخشی به سیما و کالبد شهرها و روستاهای کشور و انطباق مشخصات کلیه ساختمان‌های مسکونی و غیر مسکونی کشور با ویژگی‌های فرهنگ معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی (بومی) و رعایت اصول و ضوابط مربوطه در نامسازی و طراحی شهری و روستایی کشور و جلوگیری از تخریب ساختمان‌ها و نماهای با ارزش در شهرها، وزارت مسکن و شهرسازی موظف است به تدریج و حداکثر تا پایان برنامه سوم ضمن انجام مطالعه و تحقیق و با همکاری دستگاه‌ها و مراجع ذی‌ربط، نسبت به تهیه، تدوین و ارائه اصول، ضوابط و مقررات نامسازی در کلیه ساخت و سازهای کشور اقدام و ضوابط مذکور را به کلیه شهرداری‌ها و دستگاه‌های ذی‌ربط و تشکل‌های مهندسی کشور ابلاغ نماید.

در ماده سی‌ام قانون برنامه چهارم توسعه احکام متعددی در بخش‌های عمران شهری و روستایی و مسکن به دولت تکلیف شده تا در راستای آن اهدافی، چون هویت‌بخشی به سیما، شهر و روستا، استحکام بخشی ساخت و سازها، دستیابی به توسعه پایدار و بهبود محیط زندگی در شهرها و روستاها محقق شود. در بند «الف» این ماده و در راستای «هویت بخشی به سیما و کالبد شهرها، حفظ و گسترش فرهنگ معماری و شهرسازی و ساماندهی ارائه خدمات شهری» پنج تکلیف بر عهده دولت قرار داده شده است و در بند «ب» همین ماده به منظور «ایمن‌سازی و مقاوم‌سازی ساختمان‌ها و شهرها به منظور کاهش خسارات انسانی و اقتصادی ناشی از

حوادث غیر مترقبه» هشت تکلیف بر عهده اجزای مختلف دولت اعم از وزارت مسکن و شهرسازی (راه و شهرسازی فعلی)، وزارت نفت، وزارت نیرو، وزارت ارتباطات و... قرار گرفته است (در راستای وظایف محوله در این ماده، در سال ۱۳۸۷ مصوبه مهمی تحت عنوان «ضوابط و مقررات ارتقای کیفی سیما و منظر شهری» (پاکسازی و بهسازی نماها و جداره‌ها، مناسب سازی معابر پیاده راهی و پیاده روها، ساماندهی به منظر شهری) به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران رسید).

قانون برنامه پنجم توسعه نیز در این باره خالی از حکم نیست. قانونگذار در ماده ۱۷۱ این قانون با احصای تکالیفی، شهرداری‌ها و اجزای مختلف دولت، از جمله وزارت مسکن و شهرسازی را موظف به دنبال کردن مأموریت احیا، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده نموده است.

مطابق با ماده ۵۹ قانون برنامه ششم توسعه نیز وزارتخانه‌های راه و شهرسازی و کشور و شهرداری‌ها مکلف شده‌اند در طول برنامه نسبت به احیا، بهسازی، نوسازی و مقاوم‌سازی و بازآفرینی سالانه حداقل دوپست و هفتاد محله در قالب مطالعات مصوب ستاد ملی بازآفرینی شهری پایدار و ارتقای دسترسی به خدمات و بهبود زیرساخت‌ها با رویکرد محله‌محور در چارچوب قوانین و مقررات ذی‌ربط اقدام نمایند.

۲-۳-۲. **قانون شهرداری:** این قانون که در سال ۱۳۳۴ به تصویب رسیده در زمره اولین قوانین حوزه عمران شهری محسوب می‌شود. در ماده ۵۵ این قانون وظایف متعدد شهرداری‌ها احصا شده است که چند مورد از آن‌ها با سلامت روان شهروندان در عرصه ساخت و ساز شهری ارتباط وثیقی دارد، از جمله اینکه در بند بیستم این ماده شهرداری مکلف شده از تأسیس کلیه اماکنی که به هر نحو موجب بروز مزاحمت برای ساکنین یا مخالف اصول بهداشت در شهرها است جلوگیری نماید. در ادامه همین بند، شهرداری مکلف شده تا از تأسیس مشاغل و کسب‌هایی که ایجاد مزاحمت و سر و صدا یا تولید دود یا عفونت و یا تجمع حشرات و جانوران نماید، جلوگیری کند و در تخریب کوره‌های آجر، گچ،

آهک‌پزی و خزینه گرمابه‌های عمومی که مخالف بهداشت است، اقدام نماید و با نظارت و مراقبت در وضع دودکش‌های اماکن و کارخانه‌ها و وسائط نقلیه که کارکردن آن‌ها دود ایجاد می‌کند، از آلوده شدن هوای شهر جلوگیری نماید.

در بند ۲۲ همین ماده، نظارت در طرز و اسلوب ساختمان‌های شهر و تعیین طبقات ساختمان‌ها و تناسب ارتفاع بناها با عرض معابر و تعیین مصالح نماسازی و جلوگیری از احداث ساختمان‌های بدون پروانه و مخالف مشخصات تعیین شده در پروانه ساختمان و نقشه شهرداری و تخریب آن بر عهده شهرداری قرار داده شده است.

مطابق با ماده ۱۱۰ نیز نسبت به زمین یا بناهای مخروبه و غیر مناسب با وضع محل و یا نیمه‌تمام واقع در محدوده شهر که در خیابان یا کوچه و یا میدان قرار گرفته و منافی با پاکی و پاکیزگی و زیبایی شهر یا موازین شهرسازی باشد، شهرداری با تصویب انجمن شهر (شورای شهر) می‌تواند به مالک اخطار کند. در این صورت باید ظرف دو ماه به ایجاد نرده یا دیوار و یا مرمت آن که منطبق با نقشه انجمن شهر (شورای شهر) باشد اقدام کند.

ماده ۱۰۰ اصلاحی این قانون، مالکان اراضی و املاک واقع در محدوده خدماتی مکلف نموده که قبل از ساخت و ساز از شهرداری‌ها پروانه ساختمان بگیرند و شهرداری‌ها نیز متقابلاً موظف هستند از طریق مأموران خود از عملیات ساختمانی بدون پروانه یا خلاف پروانه در زمین محصور یا غیر محصور جلوگیری کنند. در صورت اقدامی برخلاف این ماده، همانطور که در ماده ۱۰۰ اشاره شده است جلوی آن‌ها گرفته شده و عاملان برای رسیدگی به کمیسیون ماده ۱۰۰ ارجاع داده می‌شوند. اهم تخلفات موضوع این ماده و تبصره‌های آن عبارتند از:

- احداث بنای بدون پروانه (مجوز).

- تخلف تراکم اضافی.

- تخلف مربوط به احداث نکردن پارکینگ.

- مستحکم نبودن بنا/ رعایت نشدن اصول شهرسازی، فنی و بهداشتی.

- تغییر کاربری.

- تخلف مهندس ناظر ساختمان.

- تجاوز به معابر شهر.

قانونگذار در تبصره ۱ این ماده صحبت از لزوم رعایت اصول بهداشتی را مطرح کرده است، البته باید در نظر داشت که با بررسی سایر مواد این قانون، بحث حق بر سلامت روان شهروندان به عنوان یکی از اصول بهداشتی مورد اشاره این تبصره قانونی، چندان صریح برداشت نمی‌شود. در واقع این امر نیازمند پیش‌بینی دقیق و صریح این مقرر قانونی از یکسو و در نظر گرفتن متخصصین این امر در کنار سایر مقامات نامبرده در این تبصره از سوی دیگر خواهد بود.

۲-۳-۳. **قانون نوسازی و عمران شهری:** این قانون مصوب سال ۱۳۴۷ بوده و بعدها با اصلاحاتی مواجه شده است. در ماده ۲۳ این قانون، شهرداری‌ها دارای اختیار نظارت بر طرز استفاده از اراضی داخل محدوده و حریم شهر (از جمله تعیین تعداد طبقات و ارتفاع و نماسازی و کیفیت ساختمان‌ها بر اساس نقشه جامع شهر و منطقه‌بندی آن) هستند و با استفاده از این اختیارات، مکلف به مراقبت در رشد متناسب و موزون شهرها و تأمین تسهیلات لازم برای زندگی اجتماعی هستند.

همچنین در ماده ۲۹ این قانون برای اراضی واقع در محدوده شهر که آب لوله‌کشی و برق آن تأمین شده و فاقد ساختمان اساسی باشد عوارض مضاعف در نظر گرفته شده است، البته طبق تبصره اول این ماده در صورتی که مالکین این‌گونه اراضی طبق نقشه شهرداری به نرده‌کشی و ایجاد فضای سبز در اراضی مزبور اقدام کنند، مشمول مقررات این ماده نخواهند بود و مطابق با تبصره دوم این ماده کسانی که در میدان‌ها و معابر اصلی شهر اقدام به ساختمان می‌کنند، در صورتی که تا دو سال بعد از مدت مندرج در پروانه برای اتمام بنا آن را ناتمام بگذارند، عوارض مقرر در این قانون به دو برابر افزایش یافته و از آن به بعد نیز اگر ساختمان همچنان ناتمام باقی بماند، برای هر دو سالی که بگذرد عوارض به دو برابر مآخذ دو سال قبل افزایش خواهد یافت تا به ۴ درصد در سال بالغ

گردد. ابنیه ناتمام که از طرف مقامات قضایی توقیف شده باشد، مشمول این ماده نخواهد بود.

۲-۳-۴. **قانون هوای پاک:** قانون هوای پاک در سال ۱۳۹۶ به تصویب مجلس رسید و مطابق با تصریح ماده ۳۴ این قانون، برخی از قوانین مرتبط، از جمله قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا نسخ شد.

در ماده ۱۱ این قانون مقرر شد هرگونه احداث، توسعه، تغییر خط تولید و تغییر محل واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی مستلزم رعایت مقررات ابلاغی از سوی سازمان حفاظت محیط زیست باشد و این سازمان موظف شده حداکثر ظرف مدت یک ماه به استعلام‌های درخواست جواز تأسیس و بهره‌برداری را پاسخ دهد و در صورت عدم موافقت آن سازمان، دلایل آن را به استعلام‌کننده به صورت کتبی ارائه کند. در ادامه همین ماده برای رسیدگی به اعتراضات احتمالی در هر استان یک مرجع استانی پیش‌بینی شده است. این کمیسیون که دبیرخانه آن در اداره کل حفاظت محیط زیست هر استان قرار گرفته موظف است در صورت آلاینده‌نبودن (بر اساس قوانین و دستورالعمل‌های ابلاغی سازمان)، مجوز مقتضی را صادر و در غیر این صورت تقاضا را رد کند.

مطابق با ماده چهاردهم این قانون در مواردی که کاهش یا از بین‌بردن آلودگی ناشی از مراکز صنعتی، تولیدی، معدنی، خدماتی، عمومی و کارگاهی به تشخیص سازمان حفاظت محیط زیست فقط از طریق انتقال تمام یا بخشی از خطوط تولید یا تأسیسات یا اماکن آن‌ها به نقاط مناسب امکان‌پذیر باشد یا فعالیت مراکز مذکور در مناطق مسکونی سلامت ساکنان آن مناطق را به خطر بیندازد، مالکان و مدیران واحد موظفند در مهلت تعیین‌شده در طرح انتقال، نسبت به انتقال واحد مربوطه اقدام کنند. ضمانت اجرایی که قانونگذار به این منظور در نظر گرفته آن است که مستنکف از مفاد این ماده به پرداخت جزای نقدی معادل ۳ درصد درآمد سالانه ناخالص همان واحد محکوم می‌شود.

در ماده ۱۵ این قانون نیز شهرک‌ها، مراکز و واحدهای صنعتی و تولیدی جدیدالاحداث مکلف شده‌اند تا بر حسب اقلیم،

حداقل ۱۰ درصد از فضای تخصیص‌داده‌شده جهت احداث واحد مربوطه را به ایجاد فضای سبز مشجر و غرس درختان مناسب منطقه اختصاص دهند و حتی بهره‌برداری از واحدهای مذکور به رعایت این ماده و تأیید آن توسط سازمان حفاظت محیط زیست موکول شده است.

ماده ۲۱ این قانون، وزارت راه و شهرسازی را موظف نموده تا طراحی شهرها و شهرک‌ها و مجتمع‌های مسکونی را از نظر فضای سبز و فضای باز، همجواری کاربری‌ها و رعایت حریم‌های قانونی، شبکه معابر و حمل و نقل، ضوابط تراکم ساختمانی، متناسب با شرایط اقلیمی، معیارهای زیست محیطی مورد تأیید سازمان حفاظت محیط زیست و ضوابط، شرایط و استانداردهای پیوست سلامت مورد تأیید وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برنامه‌ریزی نماید.

ماده ۲۲ این قانون نیز شهرداری‌های شهرهای بالای ۵۰ هزار نفر جمعیت را موظف نموده با همکاری وزارت نیرو و ادارات منابع طبیعی شهرستان، سرانه فضای سبز خود را حداقل به ۱۵ متر مربع برسانند. در این ماده تولید و تأمین نهال مورد نیاز بر عهده ادارات منابع طبیعی و عملیات کاشت، نگهداری و بهره‌برداری بر عهده شهرداری‌ها بوده و وزارت نیرو موظف به تأمین منابع آب مورد نیاز از محل پساب شهر ذی‌ربط، مشروط به استفاده از روش‌های نوین آبیاری توسط شهرداری شده است.

در ماده ۲۷ این قانون نیز مقرر شده وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی، راه و شهرسازی و کشور از محل اعتبارات مندرج در ردیف‌های بودجه‌ای و شهرداری‌ها و دهیاری‌ها از محل منابع مالی در اختیار اعم از عوارض و وجوه عمومی طی پنج سال که به تأیید سازمان حفاظت محیط زیست می‌رسد، حریم سبز بزرگراه‌ها و کمربند سبز شهرها و روستاهای تحت تأثیر رخدادهای گرد و غبار را با روش آبیاری مدرن و با اولویت استفاده از پساب‌های شهری و روستایی، ایجاد نمایند.

در ماده ۲۹ این قانون به معضل «آلودگی صوتی» - که آن هم بر سلامت روان شهروندان مؤثر است - پرداخته شده، اما درباره آلودگی صوتی ناشی از شهرسازی حکم خاصی مقرر نشده است. در آیین‌نامه اجرایی این ماده نیز وزارت راه و شهرسازی

طبق ضوابط و در فصل مناسب، معادل دو برابر درخت‌هایی که اجازه قطع آن‌ها از سوی شهرداری صادر می‌شود، در محیط بن درختان قطع شده در همان محل و یا هر محلی که شهرداری تعیین خواهد کرد درخت با محیط بن حداقل ۱۰ سانتی متر غرس نمایند. در تبصره چهارم نیز تکلیف کاشت و حفاظت و آبیاری درختان معابر، میدین، بزرگراه‌ها و پارک‌های عمومی از اهم وظایف شهرداری‌ها برشمرده شده است.

در ماده ششم این قانون، ضمانت اجرایی برای قطع عمدی و برخلاف مقررات این قانون مقرر و به تناسب، مجازات‌هایی در نظر گرفته شده است. قانونگذار در تبصره اول همین ماده حکم کرده در صورتی که قطع درخت از طرف مالکین به نحوی باشد که باغی را از بین ببرد و از زمین آن به صورت تفکیک و خانه‌سازی استفاده کند، همه زمین به نفع شهرداری ضبط می‌شود و به مصرف خدمات عمومی شهر و محرومین می‌رسد.

۲-۳-۶. قانون حمایت از احیا، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری: این قانون در سال ۱۳۸۹ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. در بند «الف» ماده دوم این قانون، بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری به مناطقی از شهر اطلاق شده که در طی سالیان گذشته عناصر متشکله آن اعم از تأسیسات روبنایی، زیربنایی، ابنیه، مستحذات، خیابان‌ها و دسترسی‌ها، دچار فرسودگی و ناکارآمدی شده و ساکنان آن از مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی رنج می‌برند. در بند «ج» همین ماده نیز «طرح‌های احیا، بهسازی و نوسازی»، تعریف شده و مقرر شده این طرح‌ها دربرگیرنده کاربری‌های جدید و مورد نیاز محدوده معینی از بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری بوده و اجرای آن‌ها متضمن تأمین خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری از قبیل شبکه‌های دسترسی، معابر و بدنه آن‌ها، پروژه‌های عمران و خدمات شهری، فضای سبز و... است که متکی بر ضوابط شهرسازی و معماری ایرانی - اسلامی و بومی هر منطقه می‌باشد.

موظف شده دستورالعمل کنترل و کاهش آلودگی صدا ناشی از فعالیت‌های ساختمانی و سایر ساخت و سازها در محدوده شهرها و روستاها را با لحاظ محدودیت‌های نوعی، کمی و زمانی تدوین و در قالب مقررات ملی ساختمان ابلاغ نماید. این آیین‌نامه همچنین وزارت کشور را موظف نموده تا نسبت به تکمیل طرح جامع مدیریت کاهش آلودگی صوتی در کلان‌شهرها ظرف اقدام و پس از تأیید سازمان ابلاغ نماید.

۲-۳-۵. قانون حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها: قانون حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها در سال ۱۳۵۹ به تصویب شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران رسید و در سال‌های بعد اصلاحاتی روی آن اعمال شد. در ماده اول این قانون که در سال ۱۳۸۸ مصوب شده، قطع یا نابودکردن هر نوع درخت در معابر، میدین، بزرگراه‌ها، پارک‌ها، بوستان‌ها، باغات و نیز محل‌هایی که به تشخیص شورای اسلامی شهر، باغ شناخته شوند، در محدوده و حریم شهرها بدون اجازه شهرداری و رعایت ضوابط مربوطه ممنوع اعلام شده است.

در ماده چهارم این قانون نیز برای افرادی که درختان موضوع ماده ۱ این قانون را عالماً و عامداً و برخلاف قانون قطع یا موجبات از بین رفتن آن‌ها را فراهم آورند، علاوه بر جبران خسارت وارده حسب مورد، جزای نقدی از یک میلیون تا ده میلیون ریال برای قطع هر درخت و در صورتی که قطع درخت بیش از سی اصله باشد، حبس تعزیری از شش ماه تا سه سال تعیین شده است.

در تبصره اول همین ماده، تفکیک اراضی مشجر و باغات بر اساس ضوابطی مشخص مجاز شمرده شده، ولی قطع بدون مجوز قانونی درخت در هر محلی را ممنوع اعلام کرده است. در تبصره دوم هم مقرر شده تعداد درختی که در اثر احداث هر ساختمان باید قطع شود، در پروانه‌های ساختمانی که بر اساس طرح جامع و یاهدی شهرها از طرف شهرداری‌ها صادر می‌شود تعیین و قید گردد و از طرفی برای کسانی که پس از دریافت پروانه و قطع درخت ظرف مدت مندرج در پروانه بدون عذر موجه اقدام به ساخت نمایند، مجازات‌هایی را در نظر گرفته است. در تبصره سوم هم مالکین مکلف شده‌اند بر

پراکنده در مقرراتی همچون برنامه‌های توسعه، سیاست‌های کلی نظام، قوانین شهرداری‌ها و... پیش‌بینی شده است. تعدد مراجع قانونگذاری و قوانین و مقررات وضع شده، اهمیت ارتباط حقوق عمومی - با شاخه مرتبط با حقوق پزشکی - معماری را بیش از پیش نشان می‌دهد.

پیشنهادات:

۱- تنقیح مقررات راجع به معماری و شهرسازی در حوزه سلامت شهروندان.

۲- تنظیم مقررات یکپارچه با استفاده از ظرفیت‌های شهرداری‌ها، سازمان نظام مهندسی، شورای عالی شهرسازی و معماری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بر مبنای افزایش کیفیت مقررات ساخت و ساز و تطبیق آن با مقررات و استانداردهای پزشکی.

۳- پیش‌بینی واحد درسی «ساخت و ساز و حقوق پزشکی» در سرفصل‌های رشته‌های معماری و شهرسازی.

۴- اصلاح مقررات مربوط به ماده ۱۰۰ شهرداری‌ها و الزام‌آور بودن رعایت مقررات مرتبط با سلامت روانی شهروندان به نحوی که با پرداخت جریمه نتوان از بار مسئولیت‌های ساخت و ساز با رویکرد سلامت روانی، رهایی یافت. از سوی دیگر در این قانون می‌بایست مصادیق قانونی لازم‌الاجرا به صورت شفاف مشخص گردد. از سوی دیگر لزوم حضور متخصصین مرتبط با حوزه سلامت روان در کمیسیون‌های مربوط در اصلاح این مقررات مورد توجه قرار گیرد.

مشارکت نویسندگان

سیدمصطفی میرمحمدی میبدی: نگارش مطالب مرتبط با آیین‌نامه‌ها و مقررات مرتبط با معماری.

محمدرضا رحمت: نگارش مطالب مرتبط با تأثیرات معماری و همچنین چکیده و نتیجه‌گیری و تجزیه و تحلیل داده‌ها.

نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

مطابق با ماده سوم این قانون، طرح‌های یاد شده توسط وزارت مسکن و شهرسازی (شرکت عمران و بهسازی شهری ایران) و یا شهرداری‌ها تهیه و خارج از نوبت به تصویب کمیسیون‌های موضوع ماده پنج قانون تاسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران می‌رسد.

۲-۳-۷. قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان: قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان در سال ۱۳۷۴ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. در ماده ۳۳ این قانون وزارت مسکن و شهرسازی (راه و شهرسازی کنونی) به عنوان مسئول تدوین اصول و قواعد فنی که رعایت آن‌ها در طراحی، محاسبه، اجرا، بهره‌برداری و نگهداری ساختمان‌ها به منظور اطمینان از ایمنی، بهداشت، بهره‌دهی مناسب، آسایش و صرفه اقتصادی و ضروری است، معرفی شده است. این اصول و قواعد فنی به طور خلاصه «مقررات ملی ساختمان» نام گرفته است. این مقررات در ۲۲ مبحث تخصصی جداگانه تنظیم و طی آن به مؤلفه‌هایی چون ارتفاع و نمای ساختمان، ضوابط تابلو و علائم، صرفه‌جویی در مصرف انرژی، عایق‌بندی و تنظیم صدا و... پرداخته شده است.

نتیجه‌گیری

حق بر سلامت و حق حیات ارتباط تنگاتنگی با معماری و شهرسازی و محیط زندگی افراد بشر دارد. امروزه معماری و شهرسازی را علاوه بر اطلاعاتی که نشان از علم، فن و هنر بودن آن دارد، باید حاوی قواعد و مقررات حقوقی نیز دانست. قواعد و مقرراتی که به دلیل ارتباط تنگاتنگ با سلامت جسمی و روحی افراد جامعه و لزوم توجه و نظارت توسط حاکمیت، می‌توان زیرشاخه حقوق عمومی دانست.

توجه به مؤلفه‌های نور، رنگ، طراحی، مبلمان شهری و... علاوه بر بحث زیبایی‌شناسی و سلاطین افراد، مورد توجه قانونگذار نیز قرار گرفته است. قانون اساسی به عنوان قانون مادر ظرفیت توجه قوانین عادی را در اصول سوم، بیست و دوم، چهلم، چهل و سه، پنجاهم و... فراهم آورده است. در قوانین عادی نیز کاهش ناهنجاری‌ها از طریق معماری و شهرسازی به صورت

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

References

1. Mozayani M. Culture and Urban Aesthetics. Public Culture Quarterly. 2007; 89: 54-65. [Persian]
2. Rahmat MR. Crime prevention through environmental design. Tehran: Mizan Publication; 2009. [Persian]
3. Normoyle JB, Jeanne MF. The Defensible Space Model of Fear and Elderly Public Housing Residents. Environment and Behavior. 1998; 20(1): 50-74.
4. Conway D. Social science and design Washington D.C. American Institute of Architects. 1994; 23(1): 33-43.
5. Edney JJ. Place and space: The effects of experience with a physical locale. Journal of Experimental Social Psychology. 1972; 8(2): 124-135.
6. Available at: <http://www.healing.about.com/color.therapy.html>.
7. Available at: <http://www.oselink.com/natures.energies/color.html>. 2004.
8. Hidaki SH. The Companionship of Colors. Translated by Dehdashti Shahrokh F, Purpirar N. Tehran: Karang Publishing; 1998. [Persian]
9. Van Der Voordt DJM. Spatial analysis of crime and anxiety-Research data from the Netherlands and implications for design. Edited by Sime J. London: Safety in the Built Environment; 1988. p.257-269.
10. Hoseiniyoun S. The role of colors in urban design. Shahrdariha Journal. 2001; 39: 14-19. [Persian]
11. Ayatollahi H. Rang. Kayhan Farhangi. 1995; 144: 44-51. [Persian]
12. Khodabakhshi SH. Urban Furniture and Citizens. Sakhtosaz Magazine. 2007; (24): 43-47. [Persian]
13. Mortezaei F. Designing furniture for the street. Journal of Shahrdariha. 2000; 17: 48-54. [Persian]
14. Dickens P. Urban Sociology. Translated by Bahrehoran H. Mashhad: Astan Quds Razavi Publications; 1998. p.218.
15. Bahram Soltani K. Collection of Topics and Methods of Urbanism (Environment), Center for Urban Planning and Architecture Studies of Iran. 1st ed. Tehran: No Name; 1992. p.207. [Persian]
16. Hekmati J. The Role of Green Space in Reducing Noise Pollution in Cities. 1st ed. Tehran: Iran Publishing; 1999. p.23. [Persian]
17. Shahzad N. Depression in the inhabitants of concrete towers. Journal of Municipalities. 2001; 30(33): 29-45. [Persian]
18. Cunnen JML. The light solution to crime, Lighting makes life secure. Lighting Design and Application. 2009; 22(20): 10-25.
19. Alekajbaf H. Concept and situation of Rights to Health under the International Human Rights bills. Medical Law Journal. 2013; 7(24): 139-170. [Persian]
20. Kaabi A, Asghari Shorestani MR, Asl Zaeim AH. The role of the introduction of the constitution in interpreting the principles and understanding of the goals and missions of the constitution of the Islamic Republic of Iran. Knowledge of Public Law Journal. 2015; 3(10): 1-20. [Persian]
21. Esmaeili M, Tahan Nazif H. Relationship between the general policies of the system and the rulings of the government in the constitutional law of Iran. Journal of Islamic Law. 2012; 13(1): 73-94. [Persian]
22. Abron AA, Gharaei F, Tabatabaieian M. Analysis of the dimensions of the quality of the urban environment affecting the level of mental health of citizens. Armanshahr Quarterly. 2019; 11(25): 253-263. [Persian]